

О.Ю. Шостко, к.ю.н., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, завідувача лабораторією дослідження проблем міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю ІВПЗ АПРН України

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Проблеми, пов'язані з протидією та запобіганням організованій злочинності, в даний час стали глобальним пріоритетом в діяльності Європейського Союзу.

Згідно з Європейською стратегією безпеки, прийнятою 12 грудня 2003 р., організована злочинність поряд із тероризмом і регіональними конфліктами розглядається як одна з основних загроз для європейських країн. Тому контроль над організованою злочинністю вважається найвищим пріоритетом для ЄС.

Відомо, що ефективність/неефективність роботи органів кримінальної юстиції є одним із чинників, що впливає на рівень поширення організованої злочинності.

Що стосується протидії організованій злочинності в Україні, то ця діяльність характеризується формальним підходом, спрямованим на викриття найбільш очевидних злочинів і найменш законспірованої діяльності, яка потім і відображається у статистичній звітності. Наприклад, питома вага організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО), що мали корупційні зв'язки, згідно із звітністю МВС, складає 3 % від усіх виявлених ОГ і ЗО. Законодавство, і в першу чергу процесуальні норми, є інтелектуально застарілими. Правозастосовчі органи у теперішньому їх вигляді ніяким чином не спроможні адекватно реагувати на ту загрозу, яку несе організована злочинність.

Якою ж є сучасна політика ЄС у сфері протидії організованій злочинності?

Нові підходи до протидії організованій злочинності знайшли відображення у міжнародно-правових документах, що націлюють країни на застосування проактивних методів запобігання організованій злочинності.

У 2004 р. Рада Європи затвердила Гаазьку програму створення «зони свободи, безпеки і справедливості» на 2005–2010 рр., одним із завдань якої є перехід від реактивного до проактивного (тобто запобіжного) підходу у сфері протидії організованій злочинності.

Проактивний підхід не обмежується діями по розкриттю злочину або заходами із загального запобігання злочинів, що спрямовані на широкі кола населення. Він передбачає переорієнтацію від злочину на злочинця, широке застосування спеціальних (негласних) методів викриття організованої злочинної діяльності.

Згідно з Рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи (2005)10, спеціальні методи розслідування означають методи, які застосовуються компетентними органами для виявлення і розслідування серйозних злочинів, а також підозрюваних у їх вчиненні, з метою збирання інформації без попередження про це відповідних осіб. До серйозних злочинів у даному контексті належать злочини організованих груп і злочинних організацій, бандитизм, тероризм.

Боротьба з організованою злочинністю вимагає застосування найсучасніших технічних засобів. В європейських країнах все частіше використовуються методи, взяті з арсеналу спецслужб.

На важливість використання розвідувальних даних та збирання оперативних відомостей про активність організованих груп та злочинних організацій для ефективного міжнародного співробітництва вказано у Дублінській декларації «Протидія організованій злочинності через партнерство», прийнятій на першому європейському конгресі з партнерства між державним і приватним сектором у питаннях боротьби з організованою злочинністю 20–21 листопада 2003 р.

В останні роки впроваджується новий напрям у протидії злочинності, і зокрема, організованої – Intelligence led policing. Це специфічна поліцейська діяльність у сфері збирання інформації, яку вважають своєрідною бізнес-моделлю і філософією управління, де аналіз відомостей (інтерпретація подій або повідомлень) та інформація про злочинність є визначальною для неупередженого прийняття рішення, що прискорює вирішення проблеми зменшення та знешкодження злочинності або її запобігання через стратегічний менеджмент і ефективні правозастосовчі стратегії, спрямовані на найбільш небезпечних злочинців.

До спільних заходів по боротьбі з організованою злочинністю на теренах ЄС залучаються як представники національних правоохоронних органів, так і різноманітні міжнаціональні структури. Одним з найбільш ефективних таких заходів є інститут спільних слідчих груп.

І хоча ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та ст. 49 Конвенції ООН проти корупції, що ратифіковані Україною, передбачено створення спільних слідчих груп із розслідування найбільш небезпечних злочинів, в тому числі транскордонних, українські правоохоронні органи ще не скористались цими законодавчо закріпленими нормами.

Зауважимо, що на території ЄС інститут видачі (екстрадиції) правопорушників відходить у минуле, замість цього запроваджено нову форму заходів кримінально-процесуального примусу – загальноєвропейський ордер на арешт, відповідно до якого судовий дозвіл на затримання правопорушника, виданий в одній країні ЄС, є чинним на території усіх країн-членів.

Однією з перших ознак розбудови нової європейської системи внутрішньої безпеки стало заснування регіональної міжурядової організації – Європейського поліцейського відомства (Європолу).

Ця організація координує оперативно-розшукові дії поліції держав ЄС, збирає та надає інформацію про діяльність міжнародних злочинних угруповань. Метою діяльності Європолу є підвищення ефективності співробітництва компетентних відомств у запобіганні особливо небезпечним злочинам європейського масштабу, а також аналізі причин їх розповсюдження.

Серцевиною Європолу визнається його аналітичний відділ. Нині в його складі працює понад 30 висококваліфікованих аналітиків, що здійснюють розробку широкого спектра проєктів, які мають як стратегічне, концептуальне спрямування (наприклад, підготовка щорічних доповідей про стан організованої злочинності в межах ЄС), так і оперативне призначення. Європол відкриває для поліцейських практиків при здійсненні кримінального переслідування нові шляхи та можливості використання достовірної інформації про специфічні кримінальні сфери чи злочинні угруповання.

Необхідно враховувати і перспективи співпраці України з Євроюстом (Eurojust) – колективним органом ЄС, метою якого є надання допомоги країнам-членам спільноти у розслідуванні злочинів, прискорення координації роботи компетентних органів (тих, що виконують слідчі функції). До складу Євроюсту входять представники країн-членів ЄС – прокурори національних держав, судді високого рангу та офіцери поліції.

Для України є важливим те, що Євроюст для виконання своїх завдань уповноважений укладати угоди і встановлювати співробітництво з третіми країнами, що не є членами ЄС. Беручи до уваги, що допомога і підтримка Євроюсту у кримінальному переслідуванні злочинців – членів організованих спільнот, яку він надає по запитах країн, сприяє скорішому знешкодженню організованих груп та злочинних організацій, вкрай важ-

ливим є підписання відповідної міжнародної угоди з цією організацією. Тим паче, що робочі органи ЄС закликають держави розширювати оперативне співробітництво між компетентними органами, особливо у рамках двосторонніх і багатосторонніх механізмів і угод.

Враховуючи відсутність правової регламентації відносин України та європейських наднаціональних правоохоронних структур, варто розробити законопроект «Про організаційно-правові засади участі України в європейських правоохоронних структурах» та підписати угоди про співробітництво з відповідними європейськими органами.

У багатьох країнах, які з успіхом працюють у сфері мінімізації негативного впливу організованої злочинності, створені і активно діють центральні агентства боротьби з небезпечними організованими угрупованнями. До них можна віднести ФБР у США, ЦБР у Польщі, ДІА в Італії, Національну службу кримінального розслідування (НСКР) у Нідерландах, SOCA у Великій Британії. Наприклад, польське ЦБР, склад якого дорівнює 1,5 % від усіх поліцейських, у I кварталі 2007 року вилучило майже половину загальної кількості кримінальних доходів, вилучених усією поліцією.

Ефективність роботи європейських спеціалізованих агентств вимірюється серед іншого кількістю знешкоджених організаторів, керівників організованої злочинної діяльності. Без допомоги «рядових» учасників викрити їх майже неможливо. Тому у протидії організованій злочинності потрібно, в першу чергу, спиратись на покази свідків, потерпілих, а також рядових членів ОГ і ЗО, які можуть зруйнувати кримінальні спільноти.

Кримінально-процесуальні кодекси багатьох країн містять норми, що регулюють так звану угоду про визнання вини або «угоду з правосуддям». Наприклад, у 90 % процесів по справах організованих злочинних груп у США, що закінчились обвинувальним вироком, ключову роль відігравали саме такі категорії осіб.

Отже, Україні насамперед необхідно практично почати реалізовувати взяті зобов'язання, які містяться у ратифікованих нашою державою міжнародно-правових документах, в тому числі в Угоді про партнерство і співробітництво з ЄС, у Плані дій ЄС у галузі юстиції і внутрішніх справ, які стосуються стратегічних напрямів у боротьбі з найбільш небезпечними видами злочинності.

Для підвищення ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні вельми важливим є наближення вітчизняного законодавства до норм ЄС, пристосування роботи правоохоронних і судових органів до норм відповідних адміністративних структур Європейського Союзу, а також утвердження принципу верховенства права у їх діяльності.

**НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ
АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ**

**Матеріали наукової конференції
15 травня 2008 року**

Харків
«Право»
2008